

27 maart 2019

nummer 82

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Gaan we op termijn naar 3 herkenbare leerlijnen?

MBO → Ad
HAVO → Bachelor (hbo)
VWO → Bachelor (wo)

Waar gaat het om?

- De keuze van mbo-instellingen om meer te investeren in de doorstroom van mbo naar Ad gaat leiden tot andere leerlijnen binnen het hbo
- Het management van de mbo- en hbo-instellingen gaan gezamenlijk een strategie ontwikkelen om de rendementen van mbo'ers te vergroten door het inzetten van de twee parallelle leerlijnen vanuit het mbo
- De verdere bundeling van het Ad-aanbod in een regio met veel mbo-studenten leidt tot meerdere vormen van RAC's
- Hogescholen zullen intern kunnen gaan werken aan de vormgeving van Ad-opleidingen voor mbo'ers en praktische havisten en van bacheloropleidingen voor havisten en praktische vwo'ers
- Er zullen drie leerlijnen rond mbo/vo naar ho gaan ontstaan, maar op termijn kennen deze ook weer een eigen vervolg (en ook specifieke arrangementen voor alumni, met maatwerk)
- Het gaat om een extrapolatie van huidige ontwikkelingen... en dus 'food for thought'...

➤ Inleiding

In een vorig nummer is gekeken (aan de hand van de situatie in Breda) naar het initiatief vanuit het mbo om nadrukkelijker betrokken te zijn bij de invulling van de leerlijn vanuit het mbo-4 naar de Ad. Dat is niet verwonderlijk, nu de Ad de sterkste groeier in het hbo is. Bovendien zijn zo langzamerhand meer hogescholen aan het nadenken over de positionering van het gebundelde aanbod aan Ad's. Dat kan in een eigen gebouw op de campus, maar ook in een specifieke vestigingsplaats. Die herkenbaarheid maakt het extra aantrekkelijk voor mbo-instellingen om zichtbaar en op een erkende wijze mee te doen, om niet meer op elk front te moeten concurreren met de instroom vanuit het havo en het vwo.

Veel hogescholen nemen die belangstelling vanuit het mbo serieus en zijn zich aan het bezinnen op wat de effecten kunnen zijn van het investeren in Ad-opleidingen en deze nadrukkelijk te afficheren als een uitgelezen kans voor mbo'ers om verdere stappen in het hbo te zetten. Dat zo'n positionering gevolgen heeft voor het systeem op zich, al op redelijk korte termijn, wordt snel helder als het management een of meer 'hei-dagen' hieraan besteedt, bij voorkeur met externen om het vuurtje op te stoken (en dat kunnen ook deskundigen van andere hogescholen zijn).

Natuurlijk pikt niet elke hogeschool deze signalen op. Dat kan ook een bewuste keuze zijn, om het Ad-aanbod in een regio 'aan de ander' over te laten. Maar ook dan zullen zij die effecten gaan merken bij de mbo-instroom. Ze moeten vervolgens toch iets gaan doen met de zij-instroom van Ad-gediplomeerden.

Een hogeschool kan de strategie hanteren juist niet de Ad's te bundelen en elke opleiding, domein of afdeling een eigen beleid dienaangaande te laten voeren. Dat betekent dat mbo-instellingen nog steeds op diverse en uiteenlopende manieren iets moeten doen om tot een inhoudelijke samenwerking te komen. Mogelijk willen ze dat blijven doen, maar er is een dikke kans dat ze zich wenden tot andere hogescholen (en RAC's). Of ze gaan in zee met grote private hogescholen die best bereid zijn om maatwerk te leveren in die regio, geen last hebbende van regelingen zoals die gelden voor de doelmatigheid.

In deze nieuwsbrief proberen we een paar ontwikkelingen op een rijtje te zetten en daar de effecten (consequenties) aan te koppelen. Voer voor brainstormsessies...

➤ **Ontwikkelingen die mogelijk zijn**

De invoering van de Ad en de mogelijkheden om als mbo daarin een rol te spelen kan leiden tot nieuwe ontwikkelingen bij de vormgeving van de doorstroom mbo-hbo en tot effecten die al dan niet beoogd optreden. Hier eerst een lijstje van ontwikkelingen, niet geordend naar belangrijkheid...

- Hogescholen gaan een instellingsbeleid formuleren voor de inzet van de Ad binnen hun aanbod aan opleidingen. MBO-instellingen kunnen daarvan kennisnemen, en gaan bezien wat het betekent als de Ad geen speerpunt van een hogeschool is en deze hbo-vorm zelfs zeer terughoudend wordt ingevoerd. Dat kan leiden tot een situatie waarbij ze exclusieve afspraken maken met andere hogescholen in de regio.
Maar dit kan ook gaan inhouden dat een hogeschool van buiten de regio de kans krijgt op om de mbo-locatie aldaar een Ad aan te bieden. Er was hierover een expliciete uitspraak van de minister bij het debat vorige maand over de toegankelijkheid van het hoger onderwijs, met de toevoeging dat dit zonder meer door haar zal worden toegestaan als hogescholen geen of te weinig Ad-aanbod in hun regio willen realiseren en het mbo kan aantonen dat de arbeidsmarkt op bepaalde Ad's zit te wachten.
- Er wordt bezien in hoeverre er nog sprake kan zijn van een gemeenschappelijk eerste deel van inhoudelijk verwante Ad- en Bacheloropleidingen.
- Er zijn keuzedelen in het mbo die ontworpen zijn als voorbereiding op het hbo (KVH's). Zonder de kern van een dergelijke keuzedeel aan te passen, wordt bekeken of er twee varianten nodig zijn, voor de Ad resp. de Bachelor.
- Het traject dat aan de Studiekeuzecheck is gekoppeld zal worden doorgelicht op het inbouwen van activiteiten die gericht zijn op het maken van een keuze tussen de Ad en de Bachelor. Daarbij wordt aangegeven op welke wijze de voortzetting na de Ad richting de Bachelor is vorm te geven en in te vullen.
- Er komt een steeds verdergaande samenwerking tussen docententeams van mbo- en hbo-instellingen, gericht op de keuzedelen, de stages (bpv) en de Ad.
- Er ontstaat een landelijk netwerk van RAC's, in samenhang met een landelijke samenwerkingsverband van mbo-instellingen die opleidingen aanbieden die specifiek zijn gericht op de doorstroom naar Ad-opleidingen.
- De koppeling van mbo-4 en Ad zal leiden tot meer duale varianten, voor mbo'ers in de BBL en BOL, en waarbij studenten (blijven) werken bij bedrijven en organisaties die bereid zijn deze leerlijn te ondersteunen.

➤ **Effecten die mogelijk zijn**

Vervolgens zetten we op een rijtje een aantal effecten die (mogelijk) gaan optreden.

Gezien vanuit het mbo en de Ad...

- De rendementen van mbo'ers als het gaat om het behalen van een hbo-diploma zullen omhoog gaan, als gevolg van minder mbo-instroom in de Bachelor en de motivatie die er is voor de tweejarige Ad-opleiding.
- MBO-instellingen zullen keuzes gaan maken als het gaat om het investeren in de aansluiting mbo-hbo. Alwaar voldoende Ad-aanbod is, zal die keuze er meer en meer zijn voor de doorstroom van mbo-4 naar de Ad.
- In de ogen van de mbo'ers zal de Ad op termijn een natuurlijke voortzetting zijn binnen het hbo, mede gelet op de praktijkgerichtheid. Daarbij zullen ouders en andere betrokkenen wijzen op de effecten op de eigen financiering, het lenen, het beperken van de schulden e.d.

- De groei aan vestigingen waar specifiek de Ad's worden aangeboden, zal een duidelijk signaal van een hogeschool zijn om samen te werken met de mbo-instellingen in de regio. Dat zal mede inhouden dat mbo-docenten worden betrokken bij het opzetten van doorlopende leerlijnen en het verzorgen van Ad-opleidingen. Ook de studiebegeleiding zal zich vanuit het mbo steeds meer gaan richten op de doorstroom naar de Ad en dan pas opgaan voor de Bachelor.
- Als de mbo'ers massaal voor de Ad opteren, blijven als doelgroepen voor de Bachelor de havisten en (praktische) vwo'ers over. Daarmee kan het programma meer op die instromende studentengroepen worden geënt, met allerlei gevolgen voor de opzet, inhoud en oriëntatie. Ook kan er ruimte ontstaan voor de doorstroom naar een (eigen) Master.
- Er ontstaat voor de mbo'ers een extra keuzemoment nl. als de Ad behaald is en of aan het werk is te gaan of kan worden gestart met een tweejarig programma voor de Bachelor. Het is vanuit de hogeschool gezien ook een soort selectiemoment. Deze Ad'ers komen mogelijk terecht in de groep in het op het havo en vwo gebaseerde studietraject en daarmee dienen ze een duidelijk andere 'studiebagage' mee te brengen (en als ze als mbo'er meteen aan de Bachelor waren begonnen, was de kans op uitval dus behoorlijk groot zijn geweest).
- Bij deze aanpak ligt het voor de hand dat vanuit het grootste deel van de Ad'ers met een mbo-achtergrond een baan gaat zoeken. Echter, het is een 'herkenbare' groep binnen het werkveld en als zodanig goed benaderbaar. Dat betekent dat een hogeschool in haar strategie kan opnemen dat elk jaar wordt gepeild wat de belangstelling is voor het doen van een resterend programma voor de Bachelor. Dit aanbod zal uiteraard moeten passen bij het ritme van de werkzaamheden, en zal derhalve een sterk gedualiseerde vorm moeten kennen.
- Dit kan leiden tot een periodieke inventarisatie onder Ad-alumni, zodanig dat er bijvoorbeeld elke drie jaar met een groep kan worden gestart, met een eigen resterend programma (binnen de Bachelor als afstudeerrichting – al is te hopen dat op termijn dit programma voor Ad'ers een eigen accreditatie kan krijgen).
Degenen die op een andere wijze zich (jaarlijks) aanmelden, kunnen aanschuiven bij de groep in de hoofdfase, op basis van een evc-procedure).
- In het algemeen kun je stellen dat er in deze leerlijnen ook tussentijdse 'heroriëntatie-momenten' worden ingebouwd. Een studieadvies is daarbij een aanvullend hulpmiddel.

Gezien vanuit het hbo in het algemeen...

- De groei van de doorstroom van het mbo naar Ad-opleidingen en de afname bij de inhoudelijk verwante Bachelor zal gaan inhouden dat het percentage havisten aldaar sterk stijgt.
- Deze ontwikkeling zal op termijn ertoe gaan leiden dat die Bachelor bij de directe instroom meer dan nu kan (en zal) worden afgestemd op de havo-opleidingen. Dat kan ook gaan betekenen dat de ongedeelde, dus vierjarige Bachelor aantrekkelijker kan worden gemaakt voor praktische vwo'ers.
- Het zal voor instromende mbo'ers bij de ongedeelde Bachelor inhouden dat ze in een andere studie-omgeving terechtkomen. Dat zal consequenties hebben voor de voorbereiding op het hbo en onder andere de invulling van de daaraan te koppelen keuzedelen.
- Er zal voor de groep Ad'ers die direct na het behalen van het Ad-diploma willen opgaan voor de bachelorgraad, inhouden dat ze niet meer kunnen aanschuiven bij de groepen die vanaf het begin de bacheloropleiding volgen. Er dient te worden bezien of een afstudeerrichting nodig is voor ex-Ad'ers.
- Op termijn zullen er steeds meer Ad-bezitters rondzwerven op de arbeidsmarkt. Zij zullen op een bepaald moment voor zichzelf nagaan of het behalen van een Bachelor een meerwaarde heeft voor de loopbaan. Zo'n actie kan ook op meerdere momenten in het werkzame leven plaatsvinden, mede afhankelijk van de mogelijkheden om er iets mee te doen.
- Hogescholen dienen derhalve te gaan zorgen voor programma's die passen bij de vraag van deze doelgroepen, de zij-instromers met werkervaring. Het zal moeten gaan om varianten die passen bij de deeltijdse opleidingen.
- Er zijn voorspellingen die erop wijzen dat bedrijven meer en meer hun werknemers zullen gaan wijzen op het nut van het volgen van kortlopende kwalificaties die relevant voor hun functie. Dat zijn geen lange hbo-opleidingen die vooral gebonden zijn aan allerlei formele regels en kaders.

Het betreft programma's die mede door het werkveld (branches, beroepsorganisaties) worden geborgd en vervolgens zijn gekoppeld aan een niveau van het NLQF (het Nederlandse raamwerk voor kwalificaties voor onderwijs en scholing). Hierbij mag worden gedacht aan recente uitspraken in een SER-rapport en vanuit de OECD, wijzende op de groeiende noodzaak om mensen snel bij te scholen – en het gegeven dat daarvoor sneller minder omvangrijke scholingstrajecten te gebruiken zijn.

Als deze niet-formele kwalificaties voor werkgevers en werknemers voldoende garantie bieden bij een bepaalde functie en een daaraan te koppelen loopbaan, gaan onder meer de volgende effecten optreden:

- Minder mensen zullen op termijn opgaan voor de Bachelor op zich.
- Er zullen meer mensen komen die voldoende competenties verwerven om in voorkomend geval een deeltijdse Bachelor in 1 jaar te kunnen afronden.
- Aanbieders van professionele masteropleidingen zullen meer te maken krijgen met werknemers die toelating daarvoor vragen en in het bezit zijn van een Ad-diploma en een 'bundel' met relevante kwalificaties (certificaten) op niveau 6.

Gezien vanuit de overheid...

- Het ontstaan van drie doorlopende leerlijnen dwingt de overheid na te gaan denken over de gevolgen voor allerlei arrangementen, regelingen, kaders en wetgevende richtlijnen. De verdere invoering van de Ad-opleiding en het inspielen op de instroom vanuit het mbo vraagt om bijstelling van de regionale aanpak.
- Door de gesplitste instroom in het hbo zullen fluctuaties optreden in het aantal te bekostigen studenten in het hbo. Daarbij dient duidelijk te zijn wat het betekent voor de bekostiging in z'n geheel.
- Bij het samen met de VH en andere partijen opstellen van een strategie voor het hbo dient op een aangepaste wijze te worden gekeken naar rendementen en studiesucces, door mede te bezien hoe de Ad op zich functioneert en invloed heeft op de langstudeerders in de Bachelor.
- Er ontstaan langere leerlijnen, als gevolg van de keuzes die studenten maken – binnen de doelstellingen die de overheid heeft.
- Het ontstaan van RAC's met een eigen beleid en aanpak zal de overheid (en de CDHO en NVAO) nopen om na te gaan wat dit betekent voor het overheidsbeleid, de doelmatigheid en de kwaliteitsborging.
- De eigenheid van de Ad heeft gevolgen voor de voortzetting in de Bachelor. Dat betekent dat dient te worden onderzocht of voor resterende bachelorprogramma's een eigen aanpak en een daarbij passende accreditatie mogelijk is.
- Te verwachten valt dat mbo'ers die de Ad doen, daarna de arbeidsmarkt opgaan. Werkgevers willen zeker investeren in post-Ad-scholing en daarbij is het mogelijk om als werknemer kwalificaties te behalen die gekoppeld zijn aan zgn. sectorale raamwerken (functie-huizen) en daarbij gebruik te maken van het aanbod van scholingsprogramma's die mede beheerd worden door de bijbehorende beroepsorganisaties.
Dat wil zeggen dat binnen het bekostigde systeem meer dan voorheen private scholingstrajecten een rol gaan spelen.

De betekenis van het NLQF zal derhalve behoorlijk veel groter worden als gevolg van een stijgende vraag naar niet-formele scholing.

Het kan gaan inhouden dat werknemers het niveau voorop gaan stellen, dus het 'nummer' van het NLQF als uitgangspunt gaan zien, en minder het hebben moeten behaald van een formeel diploma van een (bekostigde) hogeschool.

- Er zal door het bedrijfsleven bij programma's met een substantiële omvang in eerste instantie worden getracht aan te sluiten bij de Ad-opleidingen. Daar waar dit niet mogelijk is, er geen aanbod is in een regio of dit leidt tot een te formele benadering, zal op termijn worden gezocht naar vergelijkbare programma's op niveau 5. Dat zullen niet-formele kwalificaties zijn die of door private instellingen of door private afdelingen van mbo-scholen worden ontwikkeld en aangeboden.
- Er zou op termijn sprake kunnen zijn van de volgende varianten op leerlijnen vanuit het mbo:

- Mbo-4 + certificaten gekoppeld aan een sectoraal raamwerk (en het NLQF)
- Mbo-4 + niet-formele kwalificatie op niveau 5
- Mbo-4 + Ad + certificaten

Naar drie leerlijnen...

De rode draden voor de stukken hierboven zijn uiteindelijk de drie hoofd-leerlijnen die zullen gaan ontstaan rond de overgang van het middelbaar/voortgezet onderwijs naar het hoger onderwijs:

- Van mbo-4 naar de Ad-opleiding
- Van havo naar de hbo-bachelor
- Van vwo naar de wo-bachelor.

Erna doorgaan

De vervolgen van deze leerlijnen zijn ook te identificeren, op basis van de huidige ontwikkelingen.

- De Ad-bezitters zullen voor een deel meteen de hbo-bachelor gaan doen,
- de eigenaar van het hbo-bachelor-diploma opteert toch ook wel voor de wo-master,
- terwijl de wo-bachelor eigenlijk geen enkele keus heeft nl. het doen van een wo-master. Daarna is er de kans om een doctoraal te gaan doen, misschien ook door degenen die via het hbo op de universiteit terecht zijn gekomen, al zullen het er niet veel zijn.

Maar kan het doorgaan ook anders?

Als er dan toch sprake zal zijn van die drie leerlijnen rond het mbo/vo naar het ho, zou je ook als maatschappij kunnen bezien wat de mogelijk 'natuurlijke' voorzettingen zijn, los van die doorgangen van hierboven. Het betekent niet dat er dan ook meteen een vorm van bekostiging aan dient te worden gehangen (al kun je denken aan leerrekeningen e.d.). Maar het kan wel aanleiding zijn om te bezien of er meer is te doen met het mixen van bekostigde (meer algemene, formele en maatschappelijk gedragen) en private (maatwerk, sterk bedrijfsgebonden, niet-formeel, maar wel gekoppeld aan het NLQF) opleidingen en scholingstrajecten. Die aanpak past dan ook bij het levenlang ontwikkelen, met gedeelde verantwoordelijkheden.

Dan zou je kunnen denken aan de volgende verlengingen van die drie leerlijnen:

- Van mbo-4 naar de Ad-opleiding + *een eigen duaal resterend programma, leidend tot een eigen professioneel bachelordiploma*
- Van havo naar de hbo-bachelor + *een professionele masteropleiding + aanvullende post-master-certificaten met eigen mogelijkheden voor toegepast onderzoek binnen een specifiek deel van het werkveld*
- Van vwo naar de wo-bachelor + *een academische masteropleiding (+ doctoraal).*

Als er dan toch moet worden gewerkt aan een nieuwe Strategische Agenda voor het HO (OCW), een geactualiseerde versie voor de aanpak van het LevenLang Ontwikkelen (SER) en aan een opzet voor leerrekeningen die door de overheid en de sociale partners (ministeries en Stichting van de Arbeid) een boost moeten krijgen... denk dan ook eens aan die leerlijnen. Het kan lonen, in meerdere opzichten.